

Feminismin täyttymätön lupaus

Therese Lundgren ja Per-Anders Svärd
suom. Jussi Haverinen

15. syyskuuta 2009

Feminismin täyttymätön lupaus

kiitokset Heidi Turtiainen.

Feminismissä uinuu kätkettynä suunnaton vapauttava voima. Kuitenkin nykypäivänä tämä voima on useiden eri taantumuksellisten yhteiskunnallisten suuntauksien patoama. Tästä kirjoittavat Therese Lundgren ja Per-Anders Svärd, jotka käsittelevät tässä artikkelissa sitä kuinka feminismi voi voittaa nämä esteet ja täyttää lupauksensa vapaasta maailmasta kaikille.

Naisten kamppailu vapautumisen puolesta ei seuraa suoraa tai muuttumatonta kehityssuuntaa, vaan sille on luonteenomaista varsin epätasainen kehitys, edistysaskelten ja takaiskujen vuorotellessa.

Joskus tavataan puhua feminismin eri “aalloista”; jolloin naisten halu tasa-arvoon on ollut erityisen näkyvää. Niin sanottu “toisen aallon” naisliike, joka lähti käyntiin 1960– ja 70-luvuilla johti joukkoon voittoja. Useat kysymykset jotka koskivat miesten valtaa naisista, mutta joihin oli ennen suhtauduttu “epäpoliittisina” ja sen takia “epäkiinnostavina” valtakulttuurissa — esimerkiksi kysymykset abortista, raiskauksista ja muista naisiin kohdistuvan väkivallan muodoista — uudelleenmääriteltiin radikaalisti ja sukupuolten välinen tasa-arvoisuus nousi uudeksi käsitteeksi poliittisessa päiväjärjestyksessä.

Toinen aalto jätti myös akateemiseen maailmaan voimakkaan jäljen. Valtiotieteilijät, filosofit, kirjallisuushistorioitsijat ja juristit — kaikki joutuivat uudelleenarvioimaan totuttuja käsityksiä sukupuolen merkityksestä opinaloillaan. Täysin uudet aineet kuten “naistutkimus” ja “sukupuolitiiede” näkivät päivänvalon.

Yleinen kulttuuri-ilmapiiiri länsimaissa on myös käynyt läpi jäsentymättömän muutosprosessin, vaikkakaan kehitykset eivät ole aina olleet pelkästään positiivisia naisille.

Tilanne on joka tapauksessa se, että monet niistä vaatimuksista, jotka radikaali naisliike nosti esille yli kolmekymmentä vuotta sitten, ovat jääneet yhä täyttymättömiksi. Tässä artikkelissa käymme käsiksi siihen vapauttavaan voimaan, joka oli kerran, ja jonka uskomme löytyvän edelleen, feminismissä. Me haluamme myös käsitellä siitä mitä esteitä tuli toisen aallon fe-

minismin etenemisen tielle, ja mitä nykypäivän feministit voivat tehdä murtautuakseen näiden esteiden läpi ja täyttääkseen feminismin suuren unelman kaikille vapaasta yhteiskunnasta.

Toisen aallon ihanne

Vastakulttuurin ja yhteiskunnallisten liikkeiden 60-luvusta kasvoi ulos eriytynyt naisliike. Tämä liike pyrki kehittämään kokonaisvaltaisen analyysin miesten yhteiskunnasta ja kaikista sen poliittisista, taloudellisista, kulttuurisista, psykologisista ja seksuaalisista puolista. ”Radikaalifeministinen” suuntaus liikkeessä alkoi pian pitämään hierarkista sukupuolivaltajakautaa kaikkein perustavimpana sarron muotona yhteiskunnassa. Se oli näkökulma, joka kehittyi naisten omista henkilökohtaisista kokemuksista systemaattisesta syrjinnästä — sekä yhteiskunnassa yleisesti, että myös miesten hallitsemassa vasemmistossa. Näkökulma oli monella tapaa pessimistinen, mutta se antoi myös feminismille sen utopistisen ja vallankumouksellisen ulottuvuuden. Jos keskeinen naisten sarron ongelma voitaisiin ratkaista tulisivat myös kaikki muut sortavat yhteiskuntasuhteet romahtamaan kuin korttitalo!

Siitä kuinka oltiin päädytty siihen, että lisääntymiseen liittyvät erot miesten ja naisten välillä olivat joskus historian alussa muuttuneet epätasaisiksi yhteiskunnallisiksi valtasuhteiksi väiteltiin liikkeen sisällä. Useimmat olivat samaa mieltä että voitiin oppia historiasta — erityisesti että sukupuoliroolit ja sukupuolihierarkiat olivat yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita, joiden konkreettinen muodostuminen oli jakautunut voimakkaasti eri aikojen ja paikkojen välillä. Tätä oivallusta seurasi se tärkeä keksintö, että näitä rooleja ja hierarkioita kyetään muuttamaan tietoisien kamppailun avulla.

Arkipäivän politisoiminen

Radikaalifeministit alkoivat puhumaan naisten epätasa-arvoisesta statuksesta uusilla ja poliittisesti latautuneilla termeillä. Sen sijaan, että he olisivat käsittäneet alhaisen statuksensa tuloksena jostain henkilökohtaisesta heikkoudesta, yksittäiset naiset kykenivät nyt näkemään tilanteensa seurauksena vääryydelle perustuvasta yhteiskunnasta, jossa naiset systemaattisesti alistettiin miehille. Kaikki ne naiset, joilla oli ollut kalvava tunne siitä, että he eivät ”sopineet joukkoon” ja joita kiusasi heidän kykenemättömyytensä mukautua tottelevaiseen naiskuvaan, saivat nyt käsiinsä uuden puhutavan, joka kykeni ilmaisemaan heidän kokemuksensa miesten ja naisten välisten rakenteellisten valtasuhteiden käsitteillä.

Radikaali naisliike väitti, että kyetään purkamaan tämän jaottelun naisten täytyi ensin purkaa huonon itsetunnon ja avuttomuuden sisäistetyt tunteet, jotka pitivät heitä aloillaan. Separatistisen organisoitumisen ja pienissä ryhmissä tapahtuvan tietoisuuden nostamisen kautta naiset tulisivat

kykenemään rikkomaan eristymisensä ja loppujen lopuksi liittymään yhteen kamppailevan sisaruuden hengessä. Näissä ryhmissä he pyrkivät myös kehittämään vaihtoehtoisia organisoitumismuotoja, jotka kykenisivät eliminomaan ne hierarkiat ja valtasuhteet, jotka leimasivat miehistä yhteiskuntaa. Päämääränään jokaisen valtuuttaminen ja tasavertainen osanotto liikkeen sisällä puhuttiin usein “feministisestä demokratiasta”, joka rakentuisi erilaisille epämuodollisille verkostoille, konsensuspäätöksenteolle ja johtajattomille ryhmille. Nämä ruohonjuuritasoon perustuvat järjestäytymismuodot vaikuttivat ajallaan suuresti myös muihin liikkeisiin, ennen kaikkea ympäristö- ja rauhanliikkeisiin.

Nämä järjestelmän rajat ylittävät suuntaukset feminismissä ja naisliikkeessä — sen utopistinen asenne ja sen antiautoritäärinen suhtautuminen politiikkaan — eivät kuitenkaan tarttuneet vain läpiajatteluihin ja rakentaviin asioihin, mikä johti pian huomattaviin vaikeuksiin liikkeelle.

Pirstaloituminen ja hajaannus

Radikaalifeministien pyrkimys asettaa naisten sorto perustaksi suurelle yhteiskunnalliselle Teorialle Kaikesta osoittautui pian olevan liian yksinkertaisesti. Naisten sortoa ei voi laajemmin katsoen pitää hierarkisen yhteiskunnan primus motorina. Tämä tuli selväksi naisliikkeelle 70-luvun lopulla, kun lesbot ja mustat feministit reagoivat liikkeen valkoista, eurosentristä ja heteroseksuaalista, keskiluokkaista luonnetta vastaan. “Kaikki ovat sisaria ihon alla” oli yksinkertainen ja kaunis iskulause, mutta käytännössä solidaarisuutta naisten välillä ei ollut yhtä helppoa vaalia.

Samana aikana pyrkimykset miesten ja naisten välisen tasa-arvon puolesta, muuttuivat painottamaan voimakkaammin miesten ja naisten välisiä sukupuolieroja. Aluksi tämä tarkoitti naisten perinteisten toimien arvostamista — puhuttiin “eroavaisuusfeminismistä” ja erityisestä “naisten kulttuurista”. Raja naisten työalueiden arvostamisen ja vallitsevien sukupuolten välillä olevien erojen ja arvojärjestysten vahvistamisen välillä osoittautui kuitenkin hiuksen hienoksi.

Sen sijaan juututtiin pitkälliseen väittelyyn biologisesta essentialismista. Luonto oli varustanut naiset ja miehet erilaisilla ominaisuuksilla, eikä ollut lainkaan kummallista että he omistautuivat eri asioille. Tämä näkökulman muutos oli kohtalokas, koska useat feministit luopuivat aikaisemmasta pyrkimyksistään muuttaa myös miesten arvomaailmaa ja maailmankuvaa. Feminismin toinen aalto vetäytyi hiljalleen pois. Kerran niin utopistinen naisliike siirtyi yhden asian kysymyksiin keskittyvään reaalipolitiikkaan, kokonaisnäkökulman ja valta-analyysin kustannuksella.

Vaihtoehdon tarve

“Feministinen demokratia”, jolla oli niin valoisia haaveita tulevaisuuden yhteiskunnasta, jossa ei olisi hierarkioita eikä sortoa, jäi myös kirjoituspöydälle. Tässä feminismi putosi samaan kuoppaan, johon jo toinen systeemiä kritisoinut liike oli jo kompastunut, nimittäin anarkismi. Molemmat ajatusperinteet kannattivat suuria vapauden ja ihmiskunnan yhteenkuuluvuuden ihanteita. Kuitenkin sama vapaudellinen paatos, joka sai ne hyökkäämään vallitsevia sortojärjestelmiä vastaan esti niitä myös kehittämästä omia konkreettisia vaihtoehtojaan.

Anarkistit ja feministit ovat usein muotoilleet osuvan kritiikin hallitsevista yhteiskuntarakenteista, mutta ne ovat alituiseen väistäneet kysymystä siitä minkälainen tulevaisuuden yhteiskunnan tulisi olla ja kuinka sitä ohjattaisiin. Niiden olemassaolevien poliittisten organisaatiomuotojen ja instituutioiden kritiikki on usein saanut ne hylkäämään kaiken mitä kutsutaan politiikaksi tai instituutioiksi — ikäänkuin tuollaiset asiat olisivat alusta alkaen valtiollisten ja miesten valtahierarkioiden saastuttamia. Ajatukset vapaudesta olivat rajoitettuja oman liikkeen sisäisiin rakenteisiin eikä niitä usein laajennettu teorioiksi, jotka pyrkivät kattamaan koko yhteiskunnan uudelleenrakentamisen.

Tämä on ollut suuri virhe. Liike, jolta puuttuu selkeät käsitteet siitä minkälaisen vapauden muotojen puolesta se kamppailee, ei tule tietämään mihin suuntaan sen tulisi kulkea, tai mitä vaatimuksia sen tulisi esittää päivittäisessä kamppailussaan. Se että valta voitaisiin yksinkertaisesti “lakkauttaa” tai “murskata” ja sen jälkeen ihmiset voisivat elää vapaasti on romanttinen anarkistinen myytti. Ratkaisevat päätökset tullaan aina tekemään jossain. Tämän takia meidän tulee esittää kysymys siitä missä vallan tulisi sijaita yhteiskunnassa ja kuinka meidän tulisi antaa sen olla siellä.

Suora demokratia

Kommunalisteina uskomme, että se poliittisen järjestäytymisen muoto joka mahdollistaa suurimman mahdollisen osanoton ja kansanvallan on suora demokratia, joka rakentuu hajautetuille kunnallisille kansankokouksille. Tämä on vapaudellinen poliittinen näkemys, jonka uskomme kykenevän puhuttelemaan sekä anarkisteja että vasemmistolaisia feministejä.

Meidän nähdäksemme radikaalin naisliikkeen ihanne yhteiskunnasta, jossa ei ole hierarkioita, voidaan toteuttaa vain yhteiskunnassa, jossa kaikille annetaan sama mahdollisuus ottaa osaa päätöksentekoon ja jossa resurssit jaetaan ihmisten tarpeiden mukaan, sen sijaan että ne jaettaisiin kapitalistisen voitonhaun vaatimusten mukaan. Mikäli feminismin valtakritiikki vedetään sen loogiseen johtopäätökseen asti, tullaan tulemaan samoihin vapaudellisiin sosialistisiin päätelmiin, joihin olemme tulleet tässä artikkelissa.

Sillä mikäli haluamme tuhota miesten ja naisten väliset hierarkiset ja patriarkaaliset valtasuhteet — niin eikö meidän tule samalla sanoa sama asia kapitalistisista luokkasuhteista ja keskitetystä kansallisvaltiosta?

Nykypäivän feminismi näyttää menettäneen suurimman osan aikaisemmasta halustaan muuttaa perusteellisesti yhteiskuntaa. Sen vallankumouksellinen utopismi loistaa poissaolollaan. Kun feminismi on viime vuosina ollut valokeilassa, media on kohdellut sitä yhtenä trendinä kaikkien muiden joukossa viihdevirrassaan. Samanaikaisesti puolueenjohtaja puolueenjohtajan jälkeen väittää “tulevansa ulos kaapistaan” feministinä. Tämän kehityksen tulisi toimia herätyskellona kutsumaan esiin ne feministit, jotka ovat alkuperäisen ihanteen puolella. Eikö ole melko paradoksaalista, että ylhäältä johdettujen valtiopuolueiden johtajat kutsuvat nykyään itseään mielellään feministeiksi? Millä tavalla nämä ammattipoliitikot ja puoluemogulit käsittävät feminismin antiautoritäärisen viestin? Todennäköisesti vain asiana, jolla voi voittaa ääniä vielä yhdeltä yhteiskunnalliselta ryhmältä.

Postmoderni passiivisuus

Päivän postmodernien trendien saapumisen myötä ovat useimmat intellektuellit pitkälti rappeutuneet relativismiin ja poliittiseen passiivisuuteen. Akateeminen feministinen keskustelu on myös eristänyt itsensä ja tullut etuoikeutetun vähemmistön asiaksi. Mediassa annetaan samanaikaisesti hyvin mielellään tilaa nuorille individualistifeministeille, jotka sanovat etteivät halua organisoitua tai vielä vähemmän muuttaa koko yhteiskuntaa. Ajalle tyypillinen esimerkki on kuuluisan feministisen kirjailijan *Linna Johanssonin* vastaus kysymykseen siitä kutsuuko hän itseään vasemmistolaiseksi: “Kuuluvatko ihmiset vieläkin siihen?” (Arenan nro 2/2001). Lopputulokseksi on tullut hampaaton ja vaaraton liberaali mediafeminismi.

Siitä huolimatta, että he varmasti elävät itse radikaalisti ja normeja rikkoon on asiaa enemmän ajatellen selvää mitä roolia nämä individualistifeministit esittävät. He ovat liian halukkaita täyttämään sen pienen tilan, jonka tukahduttava suvaitsevaisuus sallii, ja he auttavat osaltaan vahvistamaan illuusiota, että yhteiskuntaan “mahtuvat kaikki”. Feminismi on nykyään salonkikelpoinen — sillä edellytyksellä, että se ei koskaan haasta vallitsevaa järjestystä ja että se on halukas legitimoimaan järjestelmän perustavan hierarkisen luonteen.

“Äänestysoikeuden” porvarillinen muoto tunkeutuu näin aina vain syvemmälle feministiseen diskurssiin. Nykyään on jokaisen yksittäisen naisen vastuulla toteuttaa yhteiskunnallinen tasa-arvo — kunhan hän vain pysyy hierarkisen järjestelmän raamien sisällä. Yhdeksänkymmentäluvun “piikaväitely” on osoitus tästä feminismin pitkälle menneestä ajautumisesta oikealle. Tässä tuskin on kyse feminismistä kaikille naisille. Se, että jotkin naiset nousevat hierarkiassa, tapahtuu väistämättä toisten naisten kustannuksella.

Keskeiset kysymykset vallasta, luokkataustasta ja palkkatyöstä, joiden tulisi herätä sellaisesta sanasta kuin “piika” puuttuvat täysin yhteydestä.

Historiattomuus ja backlash

Kaikkialle levinnyt historiantajun puute on myös uhka feminismin ja naisliikkeen keskeisille saavutuksille. Päivän nuorilla, molemmissa sukupuolissa, on yleensä ottaen hyvin heikko käsitys siitä, minkälaisia uhrauksia ihmisten on täytynyt tehdä kautta historian, saavuttaakseen ne rajatut vapaudet joista nautimme tänään.

Tuskin millään alueella on niin suurta epäselvyyttä, kuin se joka koskee naisliikkeen merkitystä. Käsitteitä kuten “feministi” käytetään nykyään useammin haukkumasanoina tai määrittelemään naisia “miesten vihaajiksi”, kuin ilmaisemaan edistyksellistä näkökantaa. Nuorten tyttöjen osalta tämä tarkoittaa, että patriarkaalinen backlash, jota käymme läpi hyväksytään ilman suurempaa vastarintaa. Kun ei ole mahdollisuutta asettaa samanikäisten poikien verbaalista ja seksuaalista ahdistelua laajempaan historialliseen ja yhteiskunnalliseen kuvaan, ne tulkitaan vain ilmauksina tiettyjen poikien yksilöllisistä — tai vain puhtaasti biologisista — taipumuksista. Jotta tämä kehitys voitaisiin pysäyttää tarvitsemme voimakkaasti kasvanutta tietämystä historiasta.

Siitä huolimatta, että Ruotsia usein kuvataan yhdeksi maailman tasa-arvoisimmista yhteiskunnista on tämä tasa-arvo taantumuksellisten voimien jatkuvassa piirityksessä. Niitä vapauksia ja oikeuksia, jotka naiset ovat voittaneet kovan kamppailun kautta täytyy jatkuvasti puolustaa uudestaan. Ajankohtainen esimerkki on palkkaero ruotsalaisten miesten ja naisten välillä, joka on kahdenkymmenen vuoden paikallaan pysymisen jälkeen alkanut taas kasvaa. Yksistään *SCB* lisäsi yhteenlaskettua eroa vuosituloissa 2000 kruunulla vuosien 1998 ja 1999 välillä. Tämä tarkoittaa, että ruotsalaiset naiset tienaavat nykyään keskimäärin 65 500 kruunua vähemmän kuin miehet vuosittain! Tämä vastaa 5 500 kruunua kuukaudessa.

Kaikki nämä kehityssuunnat täytyy pysäyttää. Pelkästään puolustavat toimenpiteet eivät kuitenkaan riitä — meidän täytyy myös siirtyä hyökkäykseen todella muuttaaksemme jotain! Nyt puhaltaa jälleen vasemmalta, ja vaikka ei yhtä voimakkaasti kuin kuusikymmentäluvulla meidän ei tule laiminlyödä niitä mahdollisuuksia, jotka se avaa meille. Meidän täytyy myös välttää astumasta samoihin ansoihin, kuin ne joihin menneiden sukupolvien vasemmistoradikaalit lankesivat, dogmaattisuuteen ja lahkolaisuuteen. Samalla tapaa meidän ei tule laiminlyödä tarvetta kehittää yhdistävä teoria, joka voi sekä auttaa meitä näkemään syyt nykypäivän ongelmiin sekä tarjota meille inspiroivan näkemyksen uudesta yhteiskunnasta. Tässä feminismillä on epäilemättä paljon tarjottavaa.

Yhteiskunta vailla hierarkioita

Meidän nähdäksemme feminismin sisältyy ennenkuulumattoman suuri vapauttava potentiaali — eikä ainoastaan naisille, vaan kaikille ihmisille. Radikaalin naisliikkeen hierarkioiden ja epätasa-arvoisten valtasuhteiden kritiikki voidaan loogisesti — toisin sanoen dialektisesti — laajentaa kattamaan kaikki ihmisten väliset suhteet. Feminismi voi hyvin uudelleen löytää yhteiskuntaa ravistelevan voimansa, jos se uskaltaa jälleen kysyä itseltään kysymyksen vallasta yhteiskunnassa ja onnistuu kehittämään positiivisen poliittisen näkemyksen pelkän vallitsevien yhteiskunnallisten suhteiden negatiivisen kritiikin sijasta.

Käytännössä tämä tarkoittaa, että feminismillä täytyy olla pohja laajemmassa liikkeessä joka pyrkii perustavaan yhteiskunnalliseen muutokseen, mikäli se ei aio tukahtua ohueen akateemiseen ilmaan. Feminismin on jo menettänyt useita mahdollisuuksia ja nyt sen on aika kysyä minkälainen yhteiskunta voi täyttää sen toiveen vapaudesta kaikille. Tämä vaatii vuorostaan vakavaa suhtautumista poliittisiin ajatuksiin ja avoimen kannan ottamista ajankohtaisiin sosiaalisiin kamppailuihin. Me tarvitsemme feministisen näkemyksen, joka voi yhdistää naisliikkeen ja antiseksismin radikaaliin luokkataisteluun, humanistiseen kulttuurikritiikkiin ja demokraattiseen sosialismiin. Postmodernismin teoreettisessa maailmassa kaikki arvot ovat kadonneet, mutta tuolla ulkona, todellisuudessa, — kaduilla, töissä, kotona ja koulussa — oikea ja vasen osoittavat edelleen eri suuntiin!

Feminismi on kehittänyt pitkälle tärkeää herkkyyttä epäoikeudenmukaisille auktoriteeteille, ei ainoastaan politiikan alueella, vaan myös sosiaalisen kanssakäymisen, kulttuurin, seksuaalisuuden ja psykologian alueilla. Tämän kaltainen herkkyys tulee olemaan välttämätön jokaiselle liikkeelle, joka pyrkii puhdistamaan itsensä kaikista olemassa olevista hierarkioista, ja joka pyrkii estämään etteivät mitkään uudet auktoriteetin ja alaisuuden muodot tulla niiden tilalle.

Voidaanko tämä ymmärrys saada leviämään laajalti antiautoritäärisen yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivän kansanliikkeen käyttöön, ja jopa yleistettyä ohjelmallisiksi periaatteiksi päivittäisiin kamppailuihin? Mikäli onnistumme siinä, olemme tulleet jo hyvän matkaa eteenpäin tiellä kohti hierarkiatonta yhteiskuntaa.